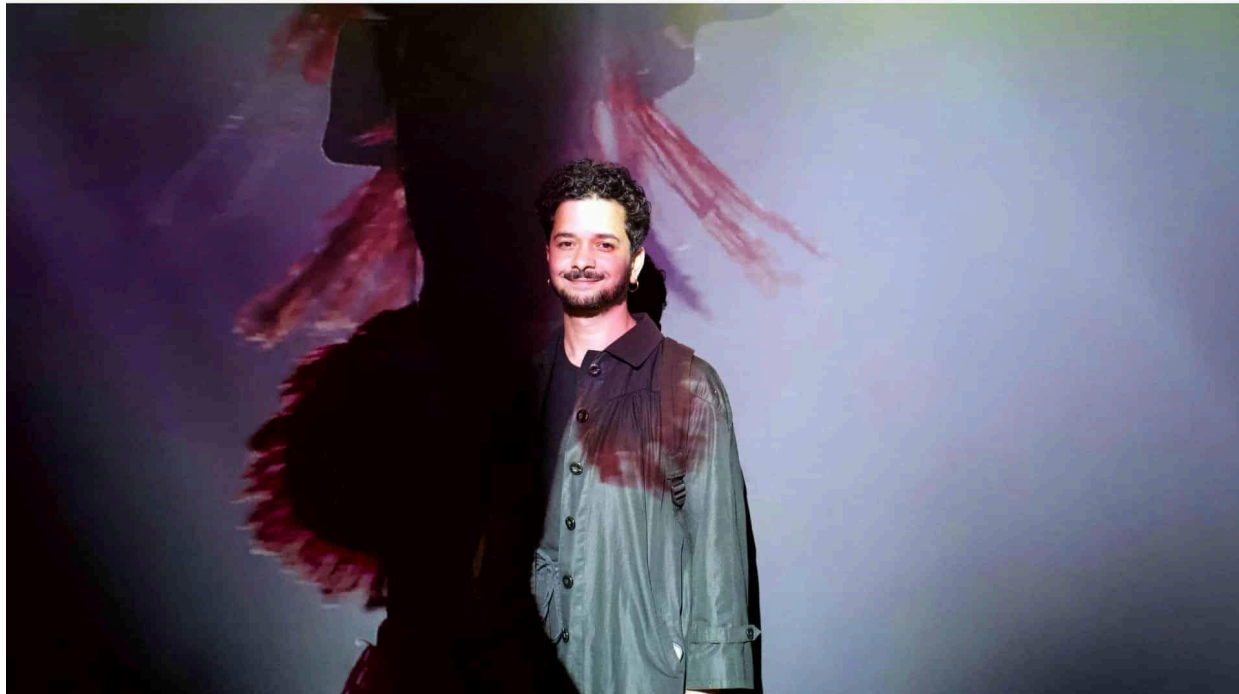

Robert Gabris: „Nem hiszek abban, hogy a művészet képes megváltoztatni a világot”

Szerző:Füleki Anna - 2025. május 16.

Robert Gabris - fotó: Matulányi Szabó Zita

Az OFF-Biennále Budapest idei, ötödik kiadásának címe, *A Nyugalanság versei*. A tizenöt helyszínen zajló rendezvény- és kiállítássorozat a biztonság és veszélyhelyzet témakörét járja körbe. Már a címe is beszédes – Robert Gabris művész és aktivista alkotására utal. Arra a műre, amely a közös alkotás és képzelet radikális lehetőségeit vázolja fel lehetséges eszközként a kortárs válságokkal való szembenézéshez. Az alkotó kollektivitást hangsúlyozó, marginalizált csoportokat előtérbe helyező, intézménykritikus álláspontja jól illik az OFF szellemiségébe – olyan vezérszólamot képez, amihez a biennálé művészei a legkülönbözőbb módokon kapcsolódnak. A szlovákiai roma származású, Bécsben élő művésszel a biztonság fogalmáról, közösségről és identitásról beszélgetett Füleki Anna.

– Az idei OFF-Biennále központi témája a biztonság. Mit jelent számodra ez a fogalom önmagában és mit egy biennálé hívószavaként?

– Számomra a biztonság a jelenlegi globális politikai helyzetben gyakorlatilag nem létezik. A művészek és kulturális szereplők egyik legnagyobb kihívása ma, hogy olyan tereket, buborékokat hozzanak létre, ahol biztonságban és komfortosan érezhetjük magunkat. A művészet és a kiállításokon való részvétel számomra egyfajta felszólalás. Lehetőség arra, hogy új gondolatokat vigyek be a biztonságról szóló diskurzusba. Úgy gondolom, hogy csak közösen tudunk biztonságosabb tereket kialakítani. De a Magyarországon és más európai országokban tapasztalható elnyomó politikai helyzet, különösen az

LMBTQ emberekkel és etnikai kisebbségekkel, például a roma közösségekkel szemben – gyakran ellehetetleníti, hogy nyíltan vállaljuk politikai, társadalmi, művészeti vagy kulturális álláspontunkat. Egyben kiváltság kérdése is, hogy ki az, akinek megadatik a szabadság, hogy kimondja, amit gondol, művészként vagy emberként. Azoknak, akik rendelkeznek ezzel a kiváltsággal, különösen fontos, hogy értékeljék és használják azt, hogy hangosan felszólaljanak azzal kapcsolatban, ami zavarja őket.

– Mit gondolsz, a művészeted képes valamiféle védelmet nyújtani – akár önmagad, akár mások számára?

– Nem vagyok ebben biztos. Nem hiszek abban, hogy a művészet képes megváltoztatni a világot. Nem is gondolom, hogy ez a feladata. Amit mi, művészek tehetünk, az az, hogy új típusú tereket hozunk létre, ahol utána különböző közösségek új gondolatokat, cselekvési stratégiákat termelnek. Ezekben a helyzetekben a kollektivitás a kulcs.

Ha valaki egy intézményben látja a munkámat, nem tudom, hogy valóban biztonságban vagy megerősítve érzi-e magát. Ez ismét csak társadalmi osztály és kiváltság kérdése – ki az, aki megengedheti magának, hogy elmenjen egy kiállításra, és művészetet élvezzen? Talán később másként látom majd ezt, de jelenleg inkább az elmélet és az aktivizmus erejében hiszek. Ugyanakkor a művészet a hivatásom, eszközként használom, egyfajta nyelvként, amelyen keresztül gondolkodom és megszólalok.

– Az általad jegyzett *Menedék – a Nyugtalanság verse (Asylum – a Poem of Unrest)* című mű adta az OFF-Biennále ötödik kiadásának címét is. Rengeteg művész csatlakozik különböző szövegekkel a *Nyugtalanság* verséhez a kiállításokon – megvalósul ezáltal az együttlét és kollektivitás, amire felszólítás történik ebben a műben és munkáiban általában?

– Mindenképpen. A kurátori csapat tudatosan dolgozik azon, hogy ez megvalósulhasson. Már 2021-ben is dolgoztam velük együtt a *documenta fifteen*-en, Kasselben, így ismerem őket, és bízom bennük. Az ő elképzelésük valóban az, hogy embereket hozzanak össze, és hogy eltávolodjunk attól a hiper-individualisztikus elképzeléstől, miszerint az ember egyénként kell hogy érvényesüljön és hatalmat gyakoroljon. A kiállításon úgy éreztem, egy kollektív hang, az őseink hangja szólal meg sürgetőleg, hogy változásra hívjon.

– A tér, ahol a műveid bemutatásra kerülnek, mintha egy külön világ lenne a kiállításon belül. Még a megnyitó pezsgésében is elidőztek itt a látogatók, hogy elmélyülhessenek az alkotásokban. Mennyire fontos számodra, hogy a látogatók ne csak nézőként, hanem résztvevőként is kapcsolódjanak a munkáidhoz?

– Ebben a térben arra hívom a látogatókat, hogy olvassanak el egy verset, és értelmezzék a szöveget. Egy másfajta kiállításélményt kínálok: nem állni vagy körbejárni kell, hanem leülni egy hintára, és mozogni. Ebben a gyerekkorból ismert játékos mozgásban jelenik meg a gondolkodás és a nyugtalanság állandósága. Meghívás ez arra, hogy ne csak nézőként tekintsenek egy képre vagy videóra, hanem részévé váljanak az élménynek – a gesztus nagyon egyszerű, mégis mélyen szimbolikus. A munkáimmal mindig be szeretném vonni az embereket a térbe. Ez számomra a művészet funkciója.

– A közösség az egyik leggyakrabban visszatérő fogalom a munkáidban. Mit értesz te közösség alatt?

– Számos közösséggel dolgozom és élek együtt, de nem a más emberekkel való együttlét gyakorlatát értem közösség alatt. Sokkal inkább úgy gondolok rá mint kollektív tudás és tapasztalat. A tudás sosem egyéni, nem szabad individuális zsenikben gondolkodnunk. Semmit sem egyedül tanulunk meg – mások tanítanak. Amit mondok, amit teszek, amit megélek – ezek mind kollektív tapasztalatok eredményei. Gondolkodásunk, cselekvésünk az őseink, szüleink, nagyszüleink elgondolásaiból és történelmi kontextusából következik.

Ma már minden művészeti intézmény „közösségről” beszél – „közösségi munka”, „kollektív terek”... de ez gyakran üres frázis. Valójában újra kell gondolnunk, mit is jelent közösségben lenni, és mit jelent az, ha a közösség éppen széthullik. Nem tudunk olyan teret létrehozni, amely mindenki számára egyformán biztonságos, de kialakíthatunk egy „puha” teret, ahol valóban meghallgatjuk egymást. Ez a kollektivitás igazi értelme.

– Hogyan gondolkozol roma és queer identitásodról, és annak hatásáról a művészetedre? Érzel felelősséget abban, hogy megoszd másokkal a tapasztalataidat?

– Ez vagyok én, ez az életem, a testem, a tudásom. Nem tudok más lenni. Mindig is tudtam, ki vagyok. A kérdés az volt, hogyan szólaljak meg, hogyan fejlesszem ki a saját nyelvemet. Hogyan használhatom fel azt, hogy queer és roma vagyok, hogy formálhatok ebből kiváltságot? Hogyan tehetem tudássá, és adhatom át a hozzám hasonlóknak? Számomra a művészet lett ennek az eszköze. A legfontosabb az volt, hogy megtaláljam a saját közösségemet és kapcsolódjak emberekhez. Látom, hogy a nálam fiatalabb generáció már máshogy gondolkodik az identitásáról, ahogy én is máshogy gondolkodom, mint az előttem jövők. Érzek abban felelősséget, hogy egyfajta példaképként utat törjek számukra, hogy minél több térben jelen lehessenek és kifejezhessék magukat.

Nem tudom, milyen lenne nem másként lenni – heteróként, fehéreként, izmos férfiként. Ha ilyen emberek közelednek hozzám, hogy beszéljünk queer témákról, elutasítom. Nem azért vagyok itt, hogy jobbá tegyem a világot a heteronormatív társadalmak számára. A saját közösségemért dolgozom. A többségi társadalom – a fehér, férfiközpontú, patriarchális világ – nem érdekel.

Robert Gabris – fotó: Matulányi Szabó Zita

– Az idei OFF-on is számos különböző értelmezésben jelenik meg a queer és a roma identitás az érzékenytől a provokatívig. Volt lehetőséged beszélgetni, kapcsolódni ezekkel az alkotókkal? Milyen jelentősége van számodra annak, hogy ennyi különböző roma perspektíva látható a Biennálén?

– Igen, találkoztam velük – például Oláh Norbival, a Bura Galéria kiállítóival, Horváth Anitával, Takács Zsófiával... Próbáljuk támogatni egymást, sok a közös élményünk, hiába rendelkezünk egészen más háttérrel. Ezek a művészek új nézőpontokat hoznak be, olyan tapasztalatokról beszélnek, amelyekkel a közönség talán még sosem találkozott, és nagyon jó eszközökkel teszik ezt.

Nagyon fontos, hogy azok (jelen esetben a roma alkotók), akiknek korábban nem volt erre tere, most kiabálhassanak, sírhassanak, nevehessenek, önszerveződhessenek. A változás itt kezdődik. Mert a probléma gyakran maga az intézmény, a kultúra struktúrái. Még mindig az eurocentrikus intézményi hatalomgyakorlás logikája szerint működünk. Ez a kiállítás viszont szerintem arra hív, hogy újragondoljuk ezeket a struktúrákat – hogy úgy képzeljünk el dolgokat, ahogyan eddig soha.

– Gyakran hangsúlyozod a „másság”-ban rejlő erőt és tudást. Mire gondolsz ilyenkor?

– Erősen foglalkoztatnak a nem-emberi testek és a másság spekulatív valóságai. Így jutottam el a rovarok és egyéb lények koncepciójához. Az ember azt hiszi, ő a legintelligensebb élőlény a világon, én ezt nem így gondolom. A természet a legerősebb, és mindig övé az utolsó szó.

Nem beszélünk róla, de a természetet, a növényeket, állatokat, rovarokat is kolonizálták az emberek. De ezek a lények túléltek, és különböző stratégiákat dolgoztak ki az életben maradásra, az együttélésre, a közösségépítésre. Ezért vonz a másság, mert másfajta tudást közvetít. Én a természet szövetségeseinek vallom magam, ezért megosztom ezeket az ismereteket, a másság tudását. Hasonlatosnak tartom ezt a családom és közösségem történetéhez Szlovákia roma településein. Mi is „másként” vagyunk jelen – nem voltak meg ugyanazok az eszközeink és kiváltságaink, mint a többségi európai társadalmaknak. Ezért más utat jártunk be, és ezzel is egyfajta tudást termeltünk. Az erőnk az ellenállásból és a kitartásból fakad, akárcsak az aszfalton áttörő növények esetében.

Robert Gabris: Menedék – a Nyugtalanság verse – fotó: Gregor Hofbauer

– A *Menedék – a Nyugtalanság verse* eredetileg a lyoni biennáléra készült. Mennyiben különbözik ez a két kontextus, más volt a fogadtatás Lyonban és Budapesten?

Teljesen más a két kontextus. Lyonban – mivel sokan nem beszéltek angolul – azt éreztem, hogy nem értik igazán, miről szól a mű. A lyoni biennálé az egyik legnagyobb a világon, rendkívül jól finanszírozott és szervezett, de érezhető volt a közönség arroganciája és tudatlansága.

Nem lehet összehasonlítani Franciaország és Magyarország politikai helyzetét – Magyarországon valóban sürgető kérdések azok, amikkel a munkámban foglalkozom. A művészet intézményi rendszere is teljesen más. Én jobban kapcsolódom ehhez a közép-európai térhez. Kelet-európai vagyok, és mindig is a kelet-európai roma közösség tagja leszek. A Nyugat-Európában működő art marketek világa nem mozgat meg.

– Milyen visszhangban reménykedsz a saját munkád és az idei OFF-Biennále Budapest egészének kapcsán?

– Szerintem elértük a célt – létrejött egy kiállítás, és egy újfajta gondolkodásmód a biztonságról. Fontos, hogy mindenki feltegye magának a kérdést: mit jelent számára a biztonság? Én már válaszoltam magamnak, most az a feladat, hogy másokat is bevonjunk ebbe a beszélgetésbe. Az OFF-Biennále egy eszközt adott ehhez, amit bárki használhat, ha kapcsolódni akar. A cél az lenne, hogy mi művészek ne saját magunk körül forogjunk, hanem elősegítsük, hogy mások is velünk gondolkozzanak. Csodálatos világ lenne, ahol mindenki bekapcsolódik a gondolkodásba, és csatlakozik a cselekvés színtereihez – remélem, sikerül létrehozni.

Robert Gabris művei az *ezek a falak nem minket védenek* című kiállításon tekinthetők meg a Merlinben június 15-ig.